

УДК 338.1:631.1

Н. М. Пилипенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва,

Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/https://orcid.org/0000-0002-1064-389X>

І. О. Сайко,

студентка, спеціальність "Підприємництво та торгівля",

Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-7443-345X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.1.64

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

N. Pylypenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics
and Entrepreneurship, Sumy National Agrarian University

I. Saiko,

Student, specialty "Entrepreneurship and Trade", Sumy National Agrarian University

MACROECONOMIC ASPECTS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Стаття присвячена дослідженню макроекономічних аспектів розвитку підприємництва в аграрній сфері України в умовах війни. Дослідження підкреслює важливу роль підприємництва у забезпеченні економічної стабільності, сприянні зайнятості в сільських регіонах, зміцненні продовольчої безпеки та збільшенні експортного потенціалу. У статті також розглядаються наслідки викликів, спричинених війною, такі як скорочення сільськогосподарського виробництва, збільшення логістичних витрат та втрата орних земель внаслідок окупації та забруднення. У дослідженні наголошується на необхідності застосування адаптивних механізмів у рамках державної підтримки. Рекомендації для майбутньої політики включають модернізацію інфраструктури, розвиток альтернативних логістичних маршрутів та стимулювання інвестицій у ресурсоефективні технології. Важливим також є створення ефективних механізмів інтеграції малих підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості та сприяння розвитку нішевих ринків. У статті зроблено висновок, що макроекономічні аспекти відіграють ключову роль у розвитку аграрного підприємництва. Прийняття комплексних і перспективних стратегій дозволить не лише вирішити поточні проблеми, але й створити міцний фундамент для сталого зростання українського аграрного підприємництва в конкурентному глобальному середовищі.

The article is dedicated to the macroeconomic aspects of entrepreneurship development in Ukraine's agricultural sector, particularly under the challenging conditions of wartime and the perspectives for post-war recovery. The research highlights the critical role of entrepreneurship in ensuring economic stability, fostering employment in rural regions, enhancing food security, and boosting export potential. The article provides an in-depth analysis of how macroeconomic factors influence the agricultural sector, including fiscal and monetary policies, inflationary pressures, and the impact of unstable exchange rates. Emphasis is placed on the need for adaptive mechanisms within the state support framework, particularly insurance schemes for agricultural risks, concessional lending, and targeted subsidies aimed at small and medium-sized enterprises. The research also explores the implications of the war-induced challenges, such as reduced agricultural production, increased logistical costs, and the loss of arable land due to occupation and contamination. The authors argue that integrating innovative technologies and promoting cooperative models can significantly enhance the resilience and competitiveness of small agricultural enterprises. Moreover, leveraging international partnerships and aligning with global market standards are seen as critical for expanding export opportunities and ensuring long-term

sustainability. Recommendations for future policies include the modernization of infrastructure, development of alternative logistics routes, and fostering investments in resource-efficient technologies. Establishing effective mechanisms for integrating small enterprises into global value chains and promoting niche markets is also deemed essential. The article concludes that macroeconomic aspects play a pivotal role in shaping the trajectory of the agricultural sector's development. Adopting comprehensive and forward-looking strategies will not only address current challenges but also create a robust foundation for the sustainable growth of Ukraine's agricultural entrepreneurship in a competitive global environment.

Ключові слова: підприємництво в аграрній сфері, макроекономічні аспекти, продовольча безпека, економічна стабільність, державна підтримка, інноваційні технології, експортний потенціал.

Keywords: entrepreneurship in the agricultural sector, macroeconomic aspects, food security, economic stability, state support, innovative technologies, export potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток підприємництва в аграрній сфері є одним із ключових чинників забезпечення економічної стабільності, продовольчої безпеки та сталого розвитку України. У сучасних умовах війни аграрний сектор стикається з безпрецедентними викликами, серед яких руйнування інфраструктури, втрата земельних ресурсів, скорочення виробничих потужностей та логістичні обмеження. Водночас майбутня післявоєнна відбудова потребує формування нових підходів до організації та підтримки підприємництва, які враховують специфіку кризових умов і довгострокових стратегій розвитку. Особливого значення набуває вивчення макроекономічних аспектів розвитку аграрного підприємництва, які включають фіскальну та монетарну політику, інвестиційні механізми, державну підтримку, експортно орієнтовану політику та інтеграцію у світові ринки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвиток підприємництва в аграрному секторі України є предметом численних наукових досліджень, що охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки, підвищенням конкурентоспроможності аграрного бізнесу, оптимізацією державної підтримки та впровадженням інноваційних технологій. Ці дослідження формують основу для стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку підприємництва в аграрній сфері.

У дослідженні розвитку підприємництва в аграрному секторі України вагомий внесок зро-

били: А. Бойко [20], М. Водніцький [18], О. Грищенко [1;12], А. Гуляйко [20], М. Гуменюк [7], Є. Іванов [18], М. Ільчук [18], О. Ковбаса [5; 6; 9], І. Костенко [4], К. Ксенофонтова [1;12], М. Малік [2], В. Марчук [18], М. Негрей [4], Д. Неміш [7], В. Олексієнко [19], Н. Польова [20], М. Пугачов [12], М. Стецько [3], О. Супрун [2], А. Тараненко [4], Д. Тітов [19], О. А. Томашевська [18], Д. І. Шеленко [7], О. Г. Шпикуляк [1; 2; 7; 12], І. А. Федун [3] та інші.

Шпикуляк О., Ксенофонтова К., Грищенко О. здійснили оцінку сучасного стану та макроекономічної динаміки розвитку аграрного сектору економіки України, приділяючи увагу впливу інституційних умов та ролі підприємництва. Автори підкреслюють важливість галузі для забезпечення продовольчої, економічної та енергетичної безпеки, особливо в умовах воєнного часу. Серед ключових викликів виділено негативний вплив воєнної агресії на ефективність аграрного підприємництва, дефіцит кадрових ресурсів та руйнування інфраструктури [1]. Підприємництво є основою економічного зростання, сприяючи адаптації суб'єктів аграрного сектора до ринкових умов. Розвиток підприємництва дозволяє аграрним підприємствам виходити на міжнародні ринки [2]. Федун І.А. та Стецько М.В. наголошують, що мале підприємство відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості на сільських територіях, підвищенні рівня продовольчої безпеки та збереженні природних ресурсів. Відзначено, що мале підприємство в аграрному секторі здатне швидко створювати нові робочі місця, адаптуватися до зовнішніх змін та формувати інноваційні рішення [3]. Негрей М., Тараненко А., Костенко І. дослідили стан аграрного сектору до війни та проаналізували вплив військових дій на його функціонування. Автори встановили

основні проблеми довоєнного аграрного сектору, які перешкождали його розвитку та заходи уряду для сприяння виживанню аграрного сектору в умовах війни [4].

Ковбаса О.М. виділяє сильні та слабкі сторони аграрного підприємництва. До сильних сторін належать сприятливі природно-кліматичні умови, родючі ґрунти, значний експортний потенціал продукції та порівняно низька вартість робочої сили. Слабкими сторонами є висока зношеність основних засобів, недостатнє впровадження інновацій, обмежений доступ до фінансових ресурсів і залежність від імпортованих матеріалів. Автор вказує на необхідність активізації підприємницької діяльності через створення сприятливого інституційного середовища, розвиток сільської інфраструктури, фінансову підтримку малих і середніх підприємств, а також впровадження інноваційних технологій [5]. Розвиток малого підприємництва в аграрній сфері стикається з низкою суттєвих викликів, серед яких виділяють обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатній рівень інноваційної активності, слабку логістичну інфраструктуру, нерівномірний розподіл земельних ресурсів і брак кваліфікованих кадрів. Для подолання цих перешкод вчені пропонують зменшити залежність малих підприємств від великих агрохолдингів, підвищення їх конкурентоспроможності через запровадження інновацій та розвиток ресурсозберігаючих технологій [6].

М. Гуменюк, О. Шпикуляк, Д. Неміш, Д. Шеленко акцентують на значущості державної підтримки для стабільного функціонування малого аграрного бізнесу, особливо в умовах воєнного стану. Автори також наголошують на важливості вивчення та адаптації зарубіжного досвіду, зокрема в напрямі кооперації та підтримки нішевих культур [7]. Для розвитку підприємництва в аграрній сфері важливу роль також відіграють соціально-економічні чинники у сільських громадах. Підтримка місцевого бізнесу, зокрема через кооперативи та стимулювання підприємницької активності, сприяє підвищенню зайнятості та розвитку інфраструктури. Ці заходи допомагають зберегти людський капітал у сільській місцевості та покращити економічну динаміку регіонів [8].

Останні дослідження акцентують увагу на компонентах стратегічного розвитку аграрного підприємництва в Україні, особливо в контексті трансформаційних процесів, спричинених воєнним станом, євроінтеграцією та глобальними викликами [9]. Це підкреслює не-

обхідність розробки нових стратегій для забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, існує потреба в подальшому вивченні ефективності державної політики, спрямованої на підтримку аграрного підприємництва в умовах війни, впровадженні інноваційних підходів до підвищення продуктивності та зниженні залежності від імпортованих ресурсів. Дослідження в цьому напрямі є необхідними для формування комплексних стратегій післявоєнного відновлення аграрного сектору, які враховуватимуть глобальні виклики та національні особливості розвитку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження макроекономічних аспектів розвитку підприємництва в аграрній сфері України в умовах війни та майбутньої післявоєнної відбудови. Особливу увагу приділено аналізу механізмів державної підтримки, інструментів стимулювання підприємницької активності, адаптації аграрного сектору до сучасних викликів, зокрема логістичних, фінансових і технологічних.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підприємництво в аграрній сфері відіграє важливу роль у формуванні макроекономічної стабільності та сприяє розвитку економіки країни загалом. Його вплив реалізується через кілька ключових аспектів, які забезпечують позитивну динаміку на макроекономічному рівні (рис. 1).

У контексті воєнного часу забезпечення безперерйного виробництва і постачання продукції сприяє не лише підтриманню внутрішнього ринку, але й інтеграції до глобальних продовольчих ланцюгів, що є критичним для економічної стабільності України [10].

Аграрний сектор України зазнав значних втрат через руйнування інфраструктури, зменшення площ сільськогосподарських угідь, замінювання територій та обмеження доступу до міжнародних ринків. Попри ці виклики, він залишається важливим джерелом продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. Дослідження Київської школи економіки підкреслює, що війна значно вплинула на сільське господарство України, спричинивши збої у виробництві, ланцюгах постачання та торгівлі [11]. Внаслідок активних бойових дій суттєво зменшилися площі сільськогосподарських угідь, що перебували в користуванні

Забезпечення продовольчої безпеки

- Аграрне підприємництво виступає основою для виробництва харчових продуктів, що є критично важливим для підтримки внутрішнього споживчого ринку. Стабільне функціонування аграрного сектору дозволяє уникнути дефіциту продовольства, знижує інфляційний тиск і забезпечує сталий розвиток споживчого ринку.

Формування значної частки ВВП

- Аграрний сектор є вагомим джерелом доходів для національної економіки. Зростання продуктивності аграрного підприємництва сприяє збільшенню цього внеску.

Зайнятість населення

- Підприємницька активність у сільському господарстві забезпечує робочі місця для значної частини населення, особливо у сільських регіонах. Це також сприяє соціальній стабільності, зменшуючи міграцію населення до міст.

Експортний потенціал

- Аграрний сектор є ключовим генератором валютних надходжень через експорт продукції, такої як зерно, олія, молочні та м'ясні продукти. Україна займає провідні позиції у світі як експортер зернових і соняшникової олії, що сприяє зміцненню платіжного балансу країни та стабілізації національної валюти.

Інновації та інвестиції

- Аграрне підприємництво стимулює розвиток суміжних галузей економіки, таких як виробництво сільськогосподарської техніки, добрив, засобів захисту рослин, транспортна логістика.
- Інновації, зокрема точне землеробство та автоматизація процесів, дозволяють підвищувати продуктивність і знижувати витрати.

Підтримка сільських територій

- Аграрне підприємництво забезпечує економічну активність у сільській місцевості, сприяє підвищенню рівня життя та розвитку соціальної інфраструктури.

Розвиток інфраструктури

- Розвиток аграрного підприємництва стимулює створення та модернізацію транспортної, складської та ринкової інфраструктури.

Диверсифікація економіки

- Аграрний сектор є стабільним і надійним джерелом доходів навіть у кризові періоди, коли інші галузі можуть зазнавати значних втрат, що сприяє економічній стійкості країни.

Рис. 1. Ключові аспекти впливу аграрного підприємництва на макроекономічний розвиток

Джерело: розроблено авторами.

аграрних підприємств. Суттєве зростання витрат на логістику та ресурсне забезпечення спричинило зниження загальної ефективності господарювання. Складнощі у використанні міжнародних фінансових інструментів, таких як гранти та субсидії, обмежують потенціал модернізації аграрного виробництва. Майбутнє аграрного сектору України залежить від здатності адаптуватися до нових економічних реалій [12].

Аналіз показників 2022—2023 років демонструє суттєве скорочення обсягів виробництва та експорту. У 2022 році аграрний сектор в Україні створив близько 8,2% доданої вартості у валовому внутрішньому продукті (ВВП) краї-

ни. Порівняно з попереднім роком ця частка зменшилася (рис. 2).

Загальний дохід підприємств сільського, лісового та рибного господарства в Україні у 2022 році сягнув понад 682 мільярди гривень, що на 27,7 відсотка менше, ніж у попередньому 2021 році, коли вони були найвищими за весь період спостережень (рис. 3).

Станом на грудень 2023 року збитки, завдані війною сільському господарству України, оцінювалися в 10 мільярдів доларів США [15]. Однак загальні втрати були в п'ять разів вищими, включаючи прямі втрати, такі як втрати сільськогосподарської техніки та врожаю, а також непрямі втрати від зниження обсягів ви-

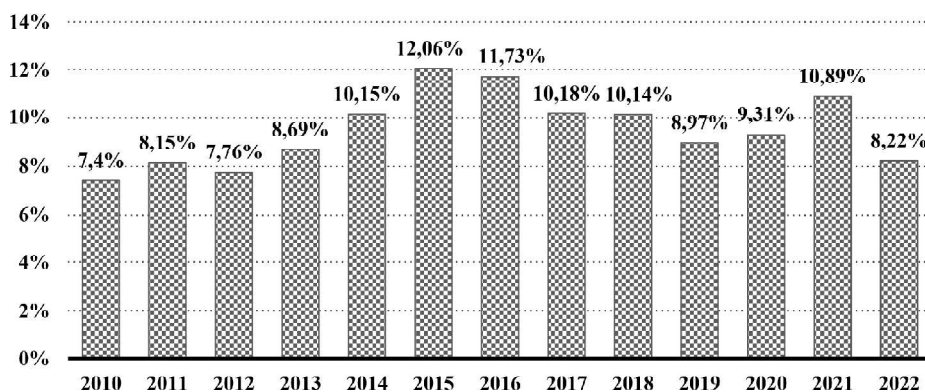

Рис. 2. Частка доданої вартості, створеної аграрним сектором у валовому внутрішньому продукті (ВВП) України з 2010 по 2022 рік

Джерело: побудовано за [13].

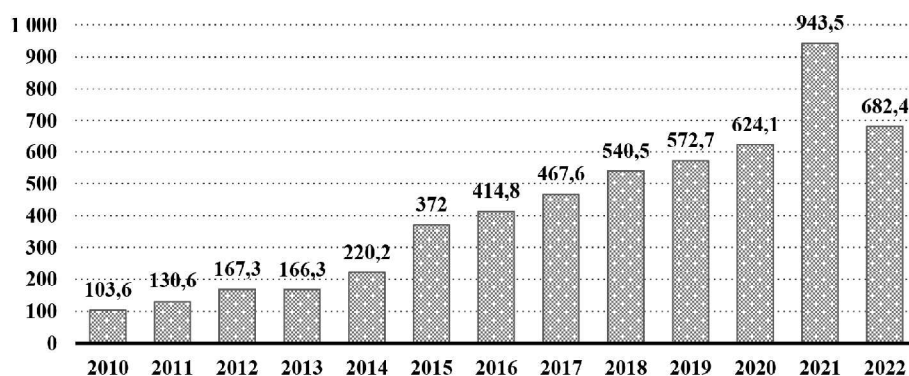

Рис. 3. Річний дохід суб'єктів господарювання у сільському, лісовому та рибному господарстві в Україні з 2010 по 2022 роки (млрд. грн)

Джерело: побудовано за [14].

робництва та цін. За оцінками, для відновлення сектору з 2024 по 2033 рік необхідно понад 56 мільярдів доларів США [15]. Викликані російським вторгненням в Україну скорочення річного виробництва сільськогосподарських культур та зниження внутрішніх цін через пе-

розвиток підприємництва в аграрній сфері в Україні стикається з низкою проблем. Фермери в Україні часто відчувають труднощі з отриманням кредитів на розвиток виробництва, що пов'язано з високими відсотковими ставками та вимогами банків. Суттєві перешкоди створює

ребої з експортом були основними причинами непрямих втрат сільського господарства України станом на грудень 2023 року (рис. 4).

Крім того, понад п'ять мільярдів доларів США було втрачено через скорочення виробництва тваринницької продукції. Загалом непрямі збитки оцінюються приблизно в 70 мільярдів доларів США [16]. Незважаючи на складні умови війни, діяльність аграрних підприємств залишалась прибутковою, хоча й зі зниженням рівня рентабельності. У 2022 році підприємства аграрного сектору отримали чистий прибуток у розмірі 84,8 млрд грн, з яких 45% забезпечили середні підприємства, 33% — малі, і 22% — великі [18].

В Україні останні роки уряд вживає заходів для підтримки підприємництва в аграрній сфері, однак

Рис. 4. Непрямі втрати сільського господарства в Україні 2023 року, за категоріями (в мільярдах доларів США)

Джерело: побудовано за [17].

корупція в органах державної влади та місцевого самоврядування [19]. Серед ключових викликів розвитку підприємництва в аграрному секторі вчені виділяють високі адміністративні бар'єри, значну залежність цінової політики малих підприємств від великих компаній та тривалий термін окупності інвестицій [20]. Блокування традиційних шляхів постачання та підвищення цін на імпортні ресурси призводять до збільшення собівартості виробництва і зниження конкурентоспроможності продукції, яка є важливим чинником безпечного розвитку суб'єктів аграрного підприємництва, оскільки дозволяє забезпечити стабільність виробничих процесів і знизити залежність від зовнішніх чинників, що є критично важливим для довгострокового розвитку [21].

Таким чином, малий і середній агробізнес стикається зі значними труднощами у залученні капіталу для покриття операційних витрат, закупівлі насіння, добрив і техніки. Складнощі у доступі до кредитування обумовлені високими процентними ставками, відсутністю ліквідного забезпечення та недостатньою кількістю програм пільгового кредитування. Це призводить до зниження виробничої активності, відмови від інноваційних технологій і скорочення площ оброблюваних земель. Недостатня координація між державними органами та приватним сектором також створює бар'єри для ефективного розвитку аграрного підприємництва. Відсутність чіткої стратегії підтримки галузі, низька прозорість процедур розподілу субсидій і грантів, а також недостатнє врахування потреб фермерів під час розробки державної політики призводять до низької ефективності існуючих програм підтримки.

Отже, макроекономічні чинники мають значний вплив на розвиток підприємництва в аграрній сфері, що впливає на економіку загалом, а також на окремі галузі та підприємства (рис. 5).

Стабільна економіка з високим рівнем економічного зростання створює сприятливе середовище для розвитку підприємництва в будь-якій сфері, в тому числі й в аграрній, так як зростання економіки сприяє збільшенню попиту на сільськогосподарську продукцію, що створює нові можливості для підприємництва в аграрній сфері. Інфляція ж чинить негативний вплив на підприємництво в аграрній сфері, оскільки призводить до підвищення витрат виробництва та зниження рентабельності. Високі ставки відсотку дестимулюють інвестиції в аграрну сферу, знижуючи доступність кредитів. Нестабільний валютний курс може створювати ризи-

Рис. 5. Макроекономічні фактори, які впливають на розвиток підприємництва в аграрній сфері

Джерело: розроблено авторами.

ки для підприємництва в аграрній сфері, оскільки може призвести до зниження доходів від експорту та підвищення витрат імпорту. Наявність розвиненої сільськогосподарської інфраструктури, такої як мережа доріг, складські приміщення та системи зберігання, полегшує діяльність сільськогосподарських підприємств і сприяє зниженню витрат на виробництво. Таким чином, макроекономічна політика може чинити як позитивний, так і негативний вплив на підприємництво в аграрній сфері.

Для комплексного аналізу впливу макроекономічних факторів на розвиток підприємництва в аграрній сфері доцільно враховувати їх різносторонній вплив на галузь. Макроекономічні чинники, такі як фіскальна політика, монетарна стабільність, інвестиційний клімат, логістична інфраструктура, зовнішньоекономічна діяльність, соціальні та екологічні умови, відіграють ключову роль у формуванні сприятливого середовища для підприємницької активності. Водночас, ці фактори можуть створювати значні виклики, які потребують комплексних рішень та адаптивних підходів у макроекономічній політиці (таблиця 1).

Для подолання існуючих викликів необхідно впровадити нові механізми державної підтримки, орієнтовані на підтримку аграрного підприємництва. Перш за все, слід розробити ефективну систему страхування сільськогосподарських ризиків, яка дозволить компенсувати втрати через несприятливі погодні умови, ринкову волатильність або форс-мажорні обставини. Важливим напрямом є розвиток сільськогосподарських кооперативів, які мо-

**Таблиця 1. Шляхи подолання негативного впливу
макроекономічних факторів**

Чинник	Вплив на аграрний сектор	Основні проблеми	Рекомендації
Фіскальна політика	Сприяє стимулюванню бізнес-активності через податкові пільги	Високі податки на малі підприємства	Розширення податкових пільг, створення спрощених умов оподаткування
Монетарна політика	Впливає на доступність кредитів та інфляційну стабільність	Високі кредитні ставки, інфляція	Пільгове кредитування, стабілізація інфляції
Логістична інфраструктура	Забезпечує своєчасність постачань та зменшення витрат	Руйнування логістичних шляхів, висока вартість перевезень	Інвестиції в реконструкцію, розширення транспортних коридорів
Зовнішньоекономічна діяльність	Забезпечує експортні доходи та доступ до міжнародних ринків	Залежність від експорту, геополітична нестабільність	Диверсифікація ринків збуту, активізація міжнародного співробітництва
Інвестиційний клімат	Стимулює модернізацію підприємств	Низька довіра інвесторів, відсутність доступу до капіталу	Підвищення інвестиційної привабливості через гарантії, програми страхування ризиків
Соціально-економічні фактори	Підтримка зайнятості та розвитку сільських громад	Високе безробіття, скорочення доходів населення	Підтримка зайнятості через програми розвитку малих і середніх підприємств
Екологічні та ресурсні обмеження	Забезпечують сталість виробничих процесів	Обмеженість земельних ресурсів, вплив змін клімату	Ефективне управління ресурсами, впровадження екологічних технологій

Джерело: розроблено авторами.

жуть об'єднувати ресурси дрібних фермерів, покращувати доступ до ринків і зменшувати витрати на логістику та закупівлю матеріалів. Також необхідно запровадити адресні субсидії, орієнтовані на підтримку найбільш вразливих категорій підприємств, включаючи малі фермерські господарства. Такі субсидії можуть бути спрямовані на закупівлю насіння, добрив або пального, а також на впровадження інноваційних технологій у виробничі процеси.

Особливу увагу слід приділити створенню програм довгострокового пільгового кредитування, що дозволять аграріям інвестувати у розвиток інфраструктури та модернізацію техніки. Вирішення цих проблем сприятиме подальшому розвитку підприємництва в аграрній сфері України та підвищенню її конкурентоспроможності на світових ринках.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Макроекономічні аспекти розвитку підприємництва в аграрній сфері України мають враховувати сучасні виклики війни та перспек-

тиви післявоєнного відновлення. Для підвищення ефективності розвитку підприємництва в аграрній сфері в Україні необхідно створити більш сприятливе макроекономічне середовище для розвитку бізнесу шляхом підвищення рівня економічного зростання, розробки більш ефективної системи оподаткування та забезпечення доступу до кредитних ресурсів. Інтеграція інновацій, адаптація державної політики до нових реалій, активізація міжнародної допомоги та розвиток інфраструктури є ключовими елементами стратегії стійкого розвитку підприємництва в аграрній сфері. Це дозволить забезпечити стабільність та конкурентоспроможність аграрного підприємництва навіть у складних умовах війни та створить міцну основу для його післявоєнного відновлення.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні шляхів інтеграції малих

підприємств у глобальні ланцюги створення доданої вартості, що сприятиме підвищенню їхньої економічної ефективності та конкурентоспроможності. Особливу увагу слід приділити розробці моделей взаємодії малих підприємств із великими агрохолдингами для спільного доступу до ресурсів, технологій і ринків.

Література:

1. Шпикуляк О., Ксенофонтowa К., Грищенко О. Макроекономічна динаміка розвитку аграрного сектору економіки України: аспекти ролі підприємництва. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. (8 (08), 248—255. https://www.researchgate.net/publication/376485903_MAKROEKONOMICNA_DYNAMIKA_ROZVITKU_AGRARNOGO_SEKTORU_EKONOMIKI_UKRAINI_ASPEKTI_ROLI_PIDPRIEMNICTVA

2. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Супрун О.М. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2017. Випуск 1 (49). Т. 2. С. 32—

37. <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/136901>

3. Федун І.А., Стецько М.В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в аграрній сфері. Економіка та суспільство. 2023. Випуск № 48. С. 192—198. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-65>

4. Негрей М., Тараненко А., Костенко І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. 2022. (40). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>

5. Ковбаса О.М. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України. Економіка та суспільство. 2024. Випуск 62. С. 540—545. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-69>

6. Ковбаса О. М., Максичка А. Ю. Сучасний стан розвитку малого підприємства в аграрному секторі економіки України. Економіка та суспільство. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-26>.

7. Гуменюк М.М., Шпикуляк О.Г., Неміш Д.В., Шеленко Д.І. Інституціоналізація державної підтримки розвитку малого аграрного підприємництва в умовах воєнного стану: регіональний аспект. Вісник аграрної науки. 2023. № 11 (848). С. 67—75. DOI: 10.31073/agrovisnyk202311-09.

8. Пилипенко В., Пилипенко Н., Хамініч С., Сокол П. Емпіричний аналіз соціально-економічних детермінант розвитку сільських і селищних територіальних громад. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No. 2. Pp. 228—249. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.02.12>.

9. Ковбаса О. Компоненти стратегічного розвитку аграрного підприємництва в Україні. Економіка та суспільство. 2024. (67). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-123>

10. Pylypenko, N., Kryvokhyzha, Y., Rudych, A., Prylipko, S., & Tsebro, Y. Development of the agricultural sector and ensuring food security in the conditions of war. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. 13 (2). С. 172—175. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10561442>

11. Вплив війни на українське сільське господарство. https://kse.ua/ua/war-impacts-on-ukrainian-agriculture/?utm_source=chatgpt.com

12. Шпикуляк О.Г., Пугачов М.І., Грищенко О.Ю., Ксенофонтowa К.Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах: аспекти воєнного часу. *Modern Economics*. 2023. № 41. С. 170—178. DOI: 10.31521/modecon.V41(2023)-24

13. World Bank. (October 26, 2023). Share of value added by the agricultural sector to the gross

domestic product (GDP) in Ukraine from 2010 to 2022 [Graph]. In Statista. Retrieved December 09, 2024, from <https://www.statista.com/statistics/1326724/ukraine-agriculture-share-gdp/>

14. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. World Bank. (December 31, 2023). Estimated total war damage value in Ukraine from February 24, 2022 to December 31, 2023, by sector (in billion U.S. dollars). In Statista. URL <https://cutt.ly/SeV8xg8N>

16. Estimated value of damages to agriculture due to the war in Ukraine as of November 2022, by product category. <https://cutt.ly/ueV8znDB>

17. Kyiv School of Economics. (February 1, 2024). Estimated indirect losses of agriculture due to the war in Ukraine as of December 2023, by reason category Retrieved from <https://cutt.ly/8eV8zO8I>

18. Ільчук М.М., Томашевська О.А., Іванов Є.О., Водніцький М.В., Марчук В. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України. *Агросвіт*. 2024. № 9. С. 57—63. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.9.57

19. Тітов Д., Олексієнко В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, 2024. (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>

20. Польова Н.М., Бойко А.О., Гуляйко А.П. Значення малих форм підприємництва в стратегії розвитку аграрного бізнесу. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2024. № 2 (132). DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-15>.

21. Пилипенко Н. М., Прядка С. І. Конкурентоспроможність як чинник економічно-безпечного розвитку сільськогосподарського підприємства. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2019. № 10. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-10-5256>

References:

1. Shpykuliak, O., Ksenofontova, K. and Hryshchenko, O. (2023), "Macroeconomic dynamics of the development of the agricultural sector of Ukraine's economy: aspects of the role of entrepreneurship", *Tsyfrova Ekonomika ta Ekonomichna Bezpeka*, vol. 8(08), pp. 248—255. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-41>.

2. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H. and Suprun, O.M. (2017), "Development of entrepreneurial activity in the agricultural sector: macroeconomic

aspect", *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Universytetu. Seriya Ekonomika*, vol. 1(49), no. 2, pp. 32—37. Available at: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/136901>.

3. Fedun, I.L. and Stetsko, M.V. (2023), "State regulation of the development of small entrepreneurship in the agricultural sector", *Ekonomika ta Suspilstvo*, vol. 48, pp. 192—198. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-65>.

4. Negrei, M., Taranenko, A. and Kostenko, I. (2022), "The agricultural sector of Ukraine during the war: problems and prospects", *Ekonomika ta Suspilstvo*, vol. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>.

5. Kovbasa, O.M. (2024), "Development of entrepreneurial activity in the agricultural sector of Ukraine's economy", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 62, pp. 540—545. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-69>.

6. Kovbasa, O.M. and Maksychka, A.Yu. (2024), "Current state of small business development in the agricultural sector of Ukraine's economy", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-26>.

7. Humenyuk, M.M., Shpykuliak, O.H., Nemish, D.V. and Shelenko, D.I. (2023), "Institutionalization of state support for the development of small agricultural entrepreneurship under martial law: regional aspect", *Visnyk Ahrarnoi Nauky*, vol. 11 (848), pp. 67—75. DOI: 10.31073/agrovisnyk202311-09..

8. Pylypenko, V., Pylypenko, N., Khaminich, S. and Sokol, P. (2022), "Empirical analysis of socio-economic determinants of the development of rural and settlement territorial communities", *Agricultural and Resource Economics*, vol. 8, no. 2, pp. 228—249, Available at: <https://are-journal.com/are/article/view/540/347> (Accessed 05 Dec 2024). DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.02.12>.

9. Kovbasa, O. (2024), "Components of strategic development of agricultural entrepreneurship in Ukraine", *Ekonomika ta Suspilstvo*, vol. 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-123>.

10. Pylypenko, N., Kryvokhyzha, Y., Rudych, A., Prylipko, S., & Tsebro, Y. (2023). Development of the agricultural sector and ensuring food security in the conditions of war. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 13 (2), pp. 172—175. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10561442>

11. KSE (Kyiv School of Economics) (2022), "The impact of war on Ukrainian agriculture". Available at: [https://kse.ua/ua/war-impacts-on-](https://kse.ua/ua/war-impacts-on-ukrainian-agriculture/?utm_source=chatgpt.com)

[ukrainian-agriculture/?utm_source=chatgpt.com](https://kse.ua/ua/war-impacts-on-ukrainian-agriculture/?utm_source=chatgpt.com) (Accessed 05 Dec 2024).

12. Shpykuliak, O.H., Puhachov, M.I., Hryshchenko, O.Yu. and Ksenofontova, K.Yu. (2023), "Economic trends in the development of agricultural entrepreneurship in modern conditions: aspects of wartime", *Modern Economics*, vol. 41, pp. 170—178. DOI: 10.31521/modecon.V41(2023)-24.

13. Statista (2023), "Share of value added by the agricultural sector to the gross domestic product (GDP) in Ukraine from 2010 to 2022", available at: <https://www.statista.com/statistics/1326724/ukraine-agriculture-share-gdp/> (Accessed 05 Dec 2024).

14. State Statistics Service of Ukraine. Official website (2024), Available at: <http://www.ukr-stat.gov.ua/> (Accessed 05 Dec 2024).

15. Statista (2023), "Estimated total war damage value in Ukraine from February 24, 2022 to December 31, 2023, by sector", available at: <https://cutt.ly/SeV8xg8N> (Accessed 05 Dec 2024).

16. Agribusiness of Ukraine (2023), "Estimated value of damages to agriculture due to the war in Ukraine as of November 2022, by product category", available at: <https://cutt.ly/ueV8znDB> (Accessed 05 Dec 2024).

17. Statista (2024), "Estimated indirect losses of agriculture due to the war in Ukraine as of December 2023, by reason category", available at: <https://cutt.ly/8eV8zO8I> (Accessed 05 Dec 2024).

18. Ilchuk, M.M., Tomashevskaya, O.A., Ivanov, Ye.O., Vodnitskyi, M.V. and Marchuk, V. (2024), "Development of entrepreneurial activity in the agricultural sector of Ukraine's economy", *Ahrosvit*, no. 9, pp. 57—63. DOI: 10.32702/2306-6792.-2024.9.57.

19. Titov, D. and Oleksiienko, V. (2024), "Financial support of the agricultural sector of Ukraine under martial law", *Ekonomika ta Suspilstvo*, vol. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>.

20. Polova, N.M., Boiko, A.O. and Huliiako, A.P. (2024), "The importance of small forms of entrepreneurship in the strategy of agribusiness development", *Derzhava ta Rehiony. Seriya: Ekonomika ta Pidpriemnytstvo*, vol. 2 (132). DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-15>

21. Pylypenko, N.M. and Pryadka, S.I. (2019), "Competitiveness as a factor of economically secure development of agricultural enterprises", *Mizhnarodnyi Naukovyi Zhurnal "Internauka". Seriya: "Ekonomichni Nauky"*, vol. 10. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-10-5256>.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2024 р.